

TRYBY PRACY KART GRAFICZNYCH

W trybie graficznym zawartość pamięci wideo jest interpretowana jako bezpośrednie określenie jasności świecenia każdego piksela (przy założeniu, że piksel może być jedynie zgaszony lub zapalony, na każdy piksel przypadałby 1 bit).

Oprócz dostarczania wymienionych sygnałów sterownik monitora adresuje pamięć wideo, matrycę znaków (RAM/ROM znaków) oraz taktuje pracę generatora znaków i rejestru przesuwanego. Oczywiście pełny zestaw funkcji CRTC zależy od jego typu, a zatem i od karty, w której pracuje.

Interfejs magistrali pośredniczy w wymianie informacji karty z CPU (część tych układów jest w istocie zawarta w CRTC). Pamięć wideo zawiera treść obrazu (w formie pośredniej lub bezpośredniej) przeznaczonego do wyświetlania. RAM/ROM znaków zawiera matrycę znaków, czyli informację o sposobie konstruowania znaków z pikseli. Pamięć ta razem z dekodерem atrybutów oraz generatorem znaków współpracuje przy wyświetlaniu znaków w trybie tekstowym. Generatory wyjściowe wytwarzają sygnały o poziomach wymaganych przez monitor, z którym współpracuje karta.

Praca karty graficznej w trybie tekstowym

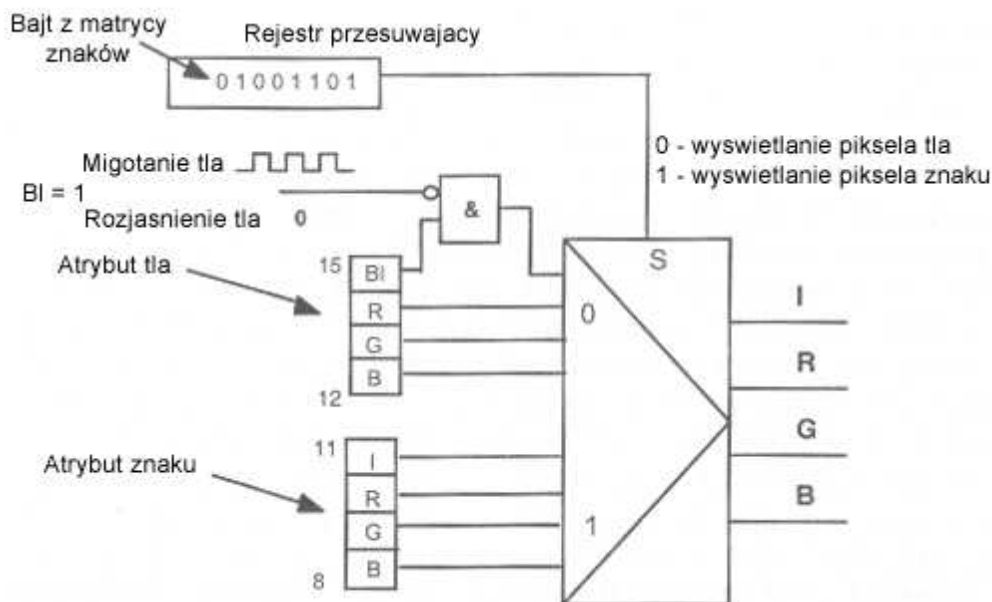
Działanie układu jest następujące: impulsy taktujące przesłanie kolejnych bitów z rejestru przesuwanego podawane są jednocześnie zespołowi liczników, których zadaniem jest śledzenie, który piksel obrazu aktualnie wyświetlany. Licznik L1 liczący modulo m sygnalizuje zakończenie rysowania fragmentu linii należącej do danego znaku (m pikseli na jeden znak) i przejście do rysowania następnego znaku. Impulsy wyjściowe tego licznika zliczane są przez licznik L2. Jego zawartość mówi o tym, który znak w bieżącym wierszu rysujemy. Licznik ten generuje więc część adresu dla pamięci wideo, określając, kod którego znaku należy pobrać. Przepelnienie tego licznika po zliczeniu N_2 impulsów sygnalizuje konieczność zmiany linii, co jest związane z wygenerowaniem impulsu synchronizacji poziomej. Licznik L3 zwiększa swoją zawartość po narysowaniu każdej kolejnej linii. Zliczenie więc n linii przez licznik oznacza zakończenie rysowania bieżącego wiersza i przejścia do kreślenia linii należących do wiersza następnego. Przepelnienie licznika powoduje zwiększenie zawartości licznika L4 zliczającego (numerującego wiersze. Zawartość tego licznika stanowi drugą część adresu wybierającego kod określonego znaku w pamięci wideo.

Zawartość pamięci wideo, będąca kodem ASCII aktualnie wyświetlanego znaku, podawana jest do pamięci matrycy znaków, stanowiąc część adresu mówiącą o tym, jakiego znaku konstrukcja będzie aktualnie wyświetlana. Pozostałą część adresu stanowi numer linii aktualnie wyświetlanego znaku pobrany z licznika L3. Powoduje to wybranie określonego bajtu z pamięci matrycy znaków i załadowanie go do rejestru przesuwanego, którego zawartość bit po bicie, zgodnie z taktowaniem zegara przesyłana jest na zewnątrz. Wyjście tego rejestru steruje jasnością świecenia plamki, co stanowi sygnał wideo (0- pikseli zgaszony, 1 zapalony lub w przypadku wyświetlania koloru 0 - kolor tła, 1 kolor znaku).

Kolory uzyskuje się przy użyciu czterech sygnałów oznaczonych jako I - intensywność, R - czerwony, G - zielony i B - niebieski.

Tryby pracy kart graficznych

Przy wyświetlaniu znaków w trybie tekstowym w kolorze każdy znak jest reprezentowany w pamięci wideo przez dwa bajty. Pierwszy bajt zawiera kod ASCII wyświetlanego znaku, zaś w drugim bajcie umieszczone są tak zwane atrybuty wyświetlanego znaku. Szczegółowe rozmieszczenie informacji w obydwu bajtach przedstawia rysunek 1.5.

Rysunek 1.5. Wyświetlanie tekstu w trybie znakowym w kolorze

Rysunek 1.5 wyjaśnia użycie bajtu atrybutów w celu uzyskania kolorów znaku i tła. Informacja o konstrukcji znaku załadowana do rejestru przesuwającego nie steruje bezpośrednio jasnością świecenia plamki, lecz jest podawana na wejście sterujące multiplexera. Multiplexer posiada dwa czterobitowe wejścia oraz czterobitowe wyjście. Jeżeli z rejestru przesuwającego podawana jest wartość 1 (co oznacza, że wyświetlamy element znaku) na wyjście multiplexera podawane są bity atrybutów znaku. Cztery bity umożliwiają uzyskanie $2^4 = 16$ różnych kolorów. Zestawienie kolorów w zależności od wartości bitów IRGB przedstawia tabela 1.2.

Tabela 1.2. Kombinacje wartości bitów i odpowiadające im kolory

IRGB	Kolor	IRGB	Kolor
000	Czarny	1000	Ciemnoszary
0001	Niebieski	1001	Jasnoniebieski
0010	Zielony	1010	Jasnozielony
0011	Cyjan	1011	Jasny cyjan
0100	Czerwony	1100	Jasnoczerwony
0101	Purpurowy	1101	Jasnopurpurowy
0110	Brązowy	1110	Żółty
0111	Jasnoszary	1111	Biały

Jeżeli z rejestru przesuwającego podawane jest zero, oznacza to, że wyświetlany jest piksel tła. Wówczas na wyjście multiplexera podawane są bity atrybutów tła. Bity R, G i B podawane są bezpośrednio, natomiast bit B1 (ang. *Blinking* - migotanie) jest podawany za pośrednictwem bramki AND i jego użycie zależy od stanu drugiego wejścia tej bramki. Jeżeli na to wejście podawana jest wartość 0 z tak zwanego rejestru trybu wyświetlania (wchodzącego w skład CRTC), to bit B1 określa rozjaśnienie tła. Jeśli natomiast na wejście to

Tryby pracy kart graficznych

podawany jest przebieg prostokątny (na przemian 1 i 0), to wówczas uzyskujemy migotanie tła (co zresztą nasze oko odbiera jako migotanie znaku).

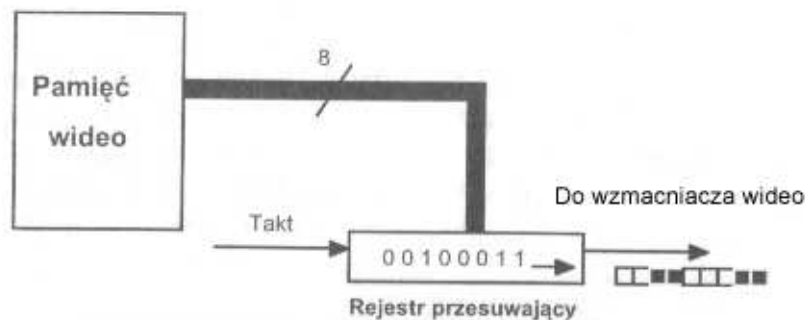
W starszych kartach graficznych matryca znaków umieszczona była w pamięci ROM, co uniemożliwiało jej zmianę. Począwszy od karty EGA matryca to znajduje się w pamięci RAM.

Na koniec opisu trybu tekstowego wyliczymy pojemność pamięci potrzebną do przechowania zawartości pełnego ekranu w tym trybie, przykładowo dla karty VGA. W jednym z trybów tej karty wyświetlane jest na ekranie 25 wierszy po 80 znaków. Ponieważ w pamięci wideo każdemu znakowi przypisane są dwa bajty, pamięć potrzebna do przechowania treści całego ekranu wynosi:

$$25 \cdot 80 \cdot 2B = 4000B \approx 4 \text{ KB}$$

Praca karty graficznej w trybie graficznym

Informacja z pamięci wideo jest interpretowana jako bezpośrednie określenie jasności świecenia (bądź koloru) pikseli. W sytuacji obrazu czarno-białego (piksel zgaszony lub zapalony) schemat układu wyświetlania jest bardzo prosty. Jest on przedstawiony na rysunku 1.6.

Rysunek 1.6. Tworzenie obrazu czarno-białego w trybie graficznym

Kolejne bajty pobierane z pamięci wideo ładowane są do rejestru przesuwającego. Stamtąd w miarę przesuwania się wiązki elektronów po kineskopie podawane są bit po bicie do układów sterujących jasnością plamki, tworząc kolejne piksele.

Bardziej skomplikowaną sytuację mamy w przypadku wyświetlania obrazu kolorowego. Każdy piksel musi być reprezentowany przez zespół bitów, których ilość zależy od liczby kolorów, których chcemy używać. Ilość bitów których używamy do reprezentowania każdego piksela musi zapewnić możliwość zakodowania wszystkich używanych kolorów.

Stąd ilość bitów i ilość kolorów muszą spełniać prostą zależność:

$$2^n \geq N \text{ lub inaczej } n \geq \lg_2 N$$

gdzie:

N - ilość używanych kolorów

n- ilość bitów reprezentujących 1 piksel

Tryby pracy kart graficznych

W starszych kartach graficznych typu EGA czy VGA, ze względu na prostszą budowę układów wyjściowych i stosunkowo małą ilość kolorów, zawartość pamięci nie reprezentowała koloru bezpośrednio. Odpowiednie kombinacje bitów były podawane konwersji za pomocą określonych tablic przekodowujących (ang. *look-up table*), wchodzących w skład układów karty graficznej. Zasadę generowania sygnałów kolorów pokażemy najpierw na prostszym przykładzie karty EGA, a dopiero potem opiszemy analogiczną sytuację w karcie VGA. Ma to dodatkowe uzasadnienie, jako, że część układów zawartych w karcie VGA wynika z możliwości emulowania przez nią karty EGA.

Karta EGA

Pamięć wideo karty EGA dzielona jest na cztery części ważne *płatami* lub *bankami* (ang. *plane*). Z każdego płatu ładowany jest do współpracującego z nim rejestru przesuwającego 1 bajt, co daje w sumie 4 bajty określające wygląd ośmiu pikseli. Kolejne odpowiadające sobie 4 bity pojawiające się na wyjściach rejestrów przesuwających określają kolor wyświetlanego piksela poprzez wybór jednego z szesnastu rejestrów zwanych rejestrami palety kolorów. Pojemność tych rejestrów wynosi 6 bitów, co daje możliwość zakodowania $2^6 = 64$ różnych kolorów. Jednakże bez przeładowywania rejestrów (a więc przeprogramowywania karty) mamy do dyspozycji tylko 16 kolorów, gdyż tyle jest rejestrów palety kolorów (a także tyle różnych możliwości możemy wybrać za pomocą 4 bitów). Stąd mówimy, że karta EGA mogła pracować z maksymalnie szesnastoma kolorami, przy czym były one wybierane z palety 64 kolorów.

Wyjście rejestrów palety kolorów było podawane do monitora w postaci sygnałów R, G, B, IR, IB, IG, przy czym mogły one przyjmować wartości odpowiadające dwóm stanom **0** i **1**. Dlatego też wyjście karty EGA określane jest jako wyjście cyfrowe. Gniazdem wyjściowym tej karty było gniazdo typu DB 9. Schematyczny rysunek tego gniazda wraz z określeniami sygnałów występujących na poszczególnych pinach pokazuje rysunek 1.7.

Rysunek 1.7. Schemat gniazda wyjściowego karty EGA

Przyczyną podziału pamięci wideo karty EGA na płaty jest między innymi ilość adresów zarezerwowanych dla kart graficznych w przestrzeni adresowej pamięci. Zakres przydzielonych adresów umożliwia zaadresowanie 128 KB. Dla bogatszych kart EGA oraz dla kart WGA i SVGA jest to ilość zbyt mała, stąd potrzeba podziału pamięci na płaty.

Karta VGA

Karta VGA może pracować w wielu różnych trybach, emulując działanie wcześniejszych kart lub pracując z różnymi rozdzielczościami i liczbami kolorów. Zestawienie trybów pracy karty VGA zawiera tabela 1.3.

Tabela 1.3. Tryby pracy karty VGA

Numer trybu (hex)	Rodzaj trybu	Rozdzielczość / ilość znaków	Ilość kolorów / paleta kolorów	Matryca znaków
0,1	Tekstowy	40×25	16/256K	9×16
2,3	Tekstowy	80×25	16/256K	8×14
4,5	Graficzny	320×200	4/256K	
6	Graficzny	640×200	2/256K	
7	Tekstowy	80×25	mono	9×16
8	Graficzny	160×200	16/256K	
9	Graficzny	320×200	16/256K	
A	Graficzny	640×200	4/256K	
D	Graficzny	320/200	16/256K	
E	Graficzny	640×200	16/256K	
F	Graficzny	640×350	2/256K	
10	Graficzny	640×350	16/256K	
11	Graficzny	640×480	2/256K	
12	Graficzny	640×480	16/256K	
13	Graficzny	320×200	256/256K	

Przykładowo, dla trybu EGA (tryb 10h) informacja z pamięci ładowania jest do rejestrów przesuwających, skąd za pomocą czterech bitów (tryb 10h jest 16-kolorowy) wybiera 1 z 16 rejestrów palety kolorów. W trybie tym rejestry zawierają swój numer, co powoduje wybranie jednego z pierwszych szesnastu rejestrów w tablicy przekodowującej. Informacja z rejestru palety kolorów podawana jest na tablicę przekodowującą za pośrednictwem multipleksera, przy wartości sygnału S=0 (tryb EGA). Zawartość rejestrów tablicy przekodowującej (18 bitów) decyduje o wyświetlanym kolorze piksela. Ilość kolorów, które możemy wybrać bez przeładowywania rejestrów tablicy przekodowującej, wynosi 16. Należy jednak zauważyć, że w stosunku do oryginalnej karty EGA zmieniła się kolorów, która wynosi 256 K kolorów, co wynika z użycia do kodowania kolorów 18 bitów (takie mamy rejestry w tablicy przekodowującej).

W trybie 13h VGA każdy piksel jest reprezentowany przez 8 bitów, co umożliwia zakodowanie 256 kolorów. Cztery młodsze bity wybierają jeden z szesnastu rejestrów palety kolorów, jednakże w tym trybie każdy z rejestrów zawiera swój zakodowany dwójkowy numer. Oznacza to, że bity docierają niezmienione do tablicy przekodowującej. Następne cztery bity ładowane są do rejestru wyboru kolorów, skąd częściowo bezpośrednio, częściowo zaś za pośrednictwem multipleksera podawane są na tablicę przekodowującą. Ostatecznie 8 bitów wybiera 1 z 256 18-bitowych rejestrów. Na każdą składową koloru poświęconych jest 6 bitów, co daje 64 kombinacje dla jednego koloru. Bity te sterują pracą trzech przetworników a/c, po jednym dla każdej składowej koloru. Łącznie daje to na wyjściu każdego przetwornika 64 różne poziomy napięcia odpowiadające danej składowej koloru, co daje sumarycznie $64 \times 64 \times 64 = 262\,144$ odcienie kolorów. Jak widać, wyjście karty VGA jest wyjściem analogowym (wiele poziomów napięć).

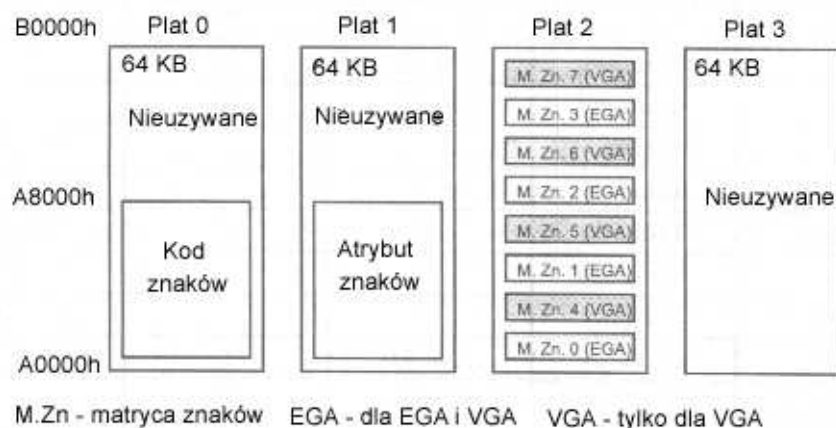
Tabela 1.4. Opis wyprowadzeń gniazda VGA

Nr pinu	Oznaczenie	Opis
1	Red	Sygnal z DAC - kolor czerwony
2	Green	Sygnal z DAC - kolor zielony
3	Blue	Sygnal z DAC - kolor niebieski
4		Zarezerwowane
5	GND	Masa
6	GND	Masa (czerwony)
7	GND	Masa (zielony)
8	GND	Masa (niebieski)
9		Nie podłączone
10	GND	Masa
11		Zarezerwowane
12		Zarezerwowane
13	HSYNC	Synchronizacja odchylenia poziomego
14	VSYNC	Synchronizacja odchylenia pionowego
15		Zarezerwowane

Policzymy teraz ilość pamięci potrzebną dla zapamiętania treści obrazu zajmującego pełny ekran w jednym z wybranych trybów graficznych. Przykładowo dla trybu 12h VGA (16 kolorów przy rozdzielczości 640×480) wymagana pojemność pamięci wynosi:
 (rozdzielczość pozioma) \times (rozdzielczość pionowa) \times (ilość bitów na piksel) = $640 \times 480 \times 4b$
 = 1 228 800 bitów
 czyli (po podzieleniu przez 8) 154 KB. Wielkość tę należy porównać z wymaganiami trybu tekstowego.

Karty VGA, jak wyliczyliśmy, wymagają pamięci wideo o pojemności powyżej 128 KB. Pojemność pamięci karty VGA wynosi standardowo 256 KB. Pamięć ta, podobnie jak dla karty EGA, dzielona jest na cztery banki (płaty) po 64 KB każdy (choć teoretycznie możliwy byłby także podział na 2 banki 128-kilobajtowe). Dla trybów szesnastokolorowych wykorzystanie tych banków jest dość naturalne. Każdy z nich przechowuje bity określające składową jednego koloru. W trybie 256 kolorowym każdy piksel opisywany jest jednym bajtem. Przy rozdzielczości 320×200 wymagana pojemność wynosi $320 \times 200 \times 1B = 64$ KB. Informacja o kolejnych pikselach umieszczana jest pod kolejnymi rosnącymi adresami od A0000h do AF9FFh.

Użycie banków pamięci dla trybu tekstowego przedstawia rysunek 1.8.

Rysunek. 1.8. Wykorzystanie banków pamięci wideo dla trybu tekstowego

Jak widzimy, matryce znaków są przechowywane w pamięci RAM, co umożliwia ich zmianę. Zmianę taką najprościej przeprowadzić przy użyciu przerwania 11h VGA BIOS (Interface to the Character Generator).

Karty SVGA

Kartami SVGA nazywa się karty pracujące z rozdzielczościami i/lub ilością kolorów przekraczającymi wielkości podane dla karty VGA. Początkowo karty te projektowane były bez żadnych uzgodnionych standardów, co powodowało wiele kłopotów z kompatybilnością oprogramowania i systemu graficznego. Sytuacja w znacznej mierze została uporządkowana przez komitet o nazwie VESA (ang. *The Video Electronics Standards Association*). Wprowadzono nowe tryby oznaczane liczbami 1xxh dla odróżnienia ich od trybów wprowadzanych przez producentów. Zestawienie nowych trybów SVGA zawiera tabela 1.5.

Tabela 1.5. Tryby pracy karty SVGA

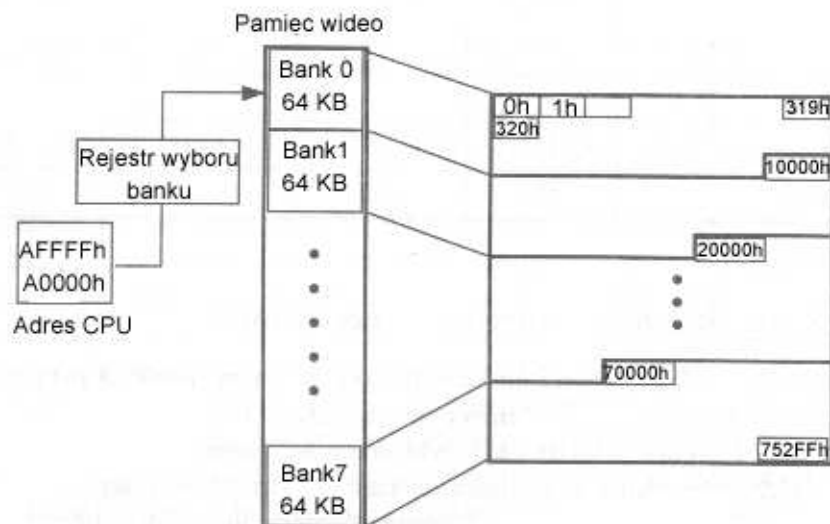
Numer trybu (hex)	Rodzaj trybu	Rozdzielczość	Ilość kolorów	Ilość znaków wrs/kol
100	Graficzny	640×400	256	
101	Graficzny	640×480	256	
102	Graficzny	800×600	16	
103	Graficzny	800×600	256	
104	Graficzny	1024×768	16	
105	Graficzny	1024×768	256	
106	Graficzny	1280×1024	16	
107	Graficzny	1280×1024	256	
108	Tekstowy			80 × 60
109	Tekstowy			132 × 25
10A	Tekstowy			132 × 43
10B	Tekstowy			132 × 50
10C	Tekstowy			132 × 60
10D	Graficzny	320×200	32 K	
10E	Graficzny	320×200	64 K	
10F	Graficzny	320×200	16 M	

Tryby pracy kart graficznych

110	Graficzny	640×480	32 K	
111	Graficzny	640×480	32K	
112	Graficzny	640×480	16 M	
113	Graficzny	800×600	32 K	
114	Graficzny	800×600	64 K	
115	Graficzny	800×600	16 M	
116	Graficzny	1024×768	32 K	
117	Graficzny	1024×768	64 K	
118	Graficzny	1024×768	16 M	
119	Graficzny	1280×1024	32 K	
11A	Graficzny	1280×1024	16 M	
11B	Graficzny	1280×1024	32 K	
11C	Graficzny	1600×1200	32 K	
11 D	Graficzny	1600×1200	64 K	
11E	Graficzny	1600×1200	16 M	

Jak widać z tabeli, do kodowania kolorów używane są 8, 15, 16 lub 24 bity, co daje odpowiednio 256, 32 K, 64 K i 16 M kolorów. Ostatnia z wymienionych możliwości nazywa się trybem True Color. W nowszych kartach stosuje się także kodowanie koloru 32 bitami. Rozwiązanie to jest nieco dyskusyjne, ponieważ oko ludzkie rozróżnia jedynie kilka milionów kolorów. Pewnym uzasadnieniem jest możliwość użycia dodatkowego bajtu do kodowania efektów specjalnych. Ponieważ dla monitorów kolory są kodowane zawsze w systemie RGB (dla drukarek będzie to na przykład CMYK - *C*yan, *M*agenta, *Y*ellow, *blacK*), całkowita ilość bitów przeznaczona na kodowanie kolorów dzielona jest na trzy równe części (każda dla jednej składowej koloru). Nie zawsze jest to jednak możliwe, stąd w przypadku 16 bitów na składowe czerwoną i niebieską przypada po 5 bitów, a zieloną 6. Z kolei w przypadku kodowania kolorów 15 bitami z pamięci odczytywane są dwa bajty, a 16 bit jest po prostu nieużywany.

Karty SVGA posiadają pamięci wideo o pojemności 512 KB i większe. Tu także występuje problem adresowania pamięci wideo. Pamięć ta jest najczęściej adresowana przez 64-kilobajtowe okno, przy czym banki pamięci zmieniają się przy użyciu tak zwanego rejestru wyboru banku (ang. *bank select register*). Dane opisujące poszczególne piksele tworzące obraz rozmieszczone są w pamięci wideo liniowo, począwszy od lewego górnego rogu ekranu - najniższy adres, a skończywszy na prawym dolnym - najwyższy adres. Adresowanie i sposób rozmieszczania informacji (adresy pikseli) w pamięci wideo pokazane są na rysunku 1.9 na przykładzie trybu 800×600 z 256 kolorami.

Rysunek 1.9. Obsługa pamięci wideo dla kart SVGA

Zestawienie własności podstawowych kart graficznych

Poniżej zamieszczam tabele, w której zostały zebrane najważniejsze własności podstawowych typów graficznych. Z powodów wyjaśnionych poniżej, do zestawienia tego włączono kartę typu Hercules (ang. *Hercules Graphics Card* - HGC). Część z podanych parametrów zależy od konkretnego wykonania, należy je więc traktować jako wielkości orientacyjne.

Tabela 1.6. Najważniejsze cechy podstawowych typów graficznych

Nazwa parametru	Karta HGC	Karta EGA	Karta VGA	Karta SVGA
Adres pamięci wideo - tekst	B000h	B800h	B000h	B000h
Adres pamięci wideo - grafika	B00h	A000h	A000h	A000h
Rozmiar pamięci wideo	4 KB	64-256 KB	256 KB	≥512 KB
Zakres adresów portów	3B0-3BFh	3C0-3DFh	3B0-3DFh	3B0-3DFh
Matryca znaku	9×14	8×14	9×16	9×16 (typowo)
Maksymalna rozdzielczość	720×348	640×350	640×480	1600×1200 (zależna od karty)
Maksymalna ilość kolorów	Mono	16 z 64	256 z 256 K	16 mln lub 4 mld
Typ sygnałów monitora	Cyfrowy	Cyfrowy	Analogowy	Analogowy
Częstotliwość odchylenia pionowego	50 Hz	60 Hz	50-70 Hz	ok. 50-200 Hz
Częstotliwość	18432 kHz	15,7-21,8 kHz	31,5 kHz	do ok. 90 kHz

odchylenia poziomego				
Pasma wzmacniacza wideo	16,257 MHz	14,3-16,3 MHz	28 MHz	do ok. 100 MHz
Własny BIOS	Nie	Tak	Tak	Tak

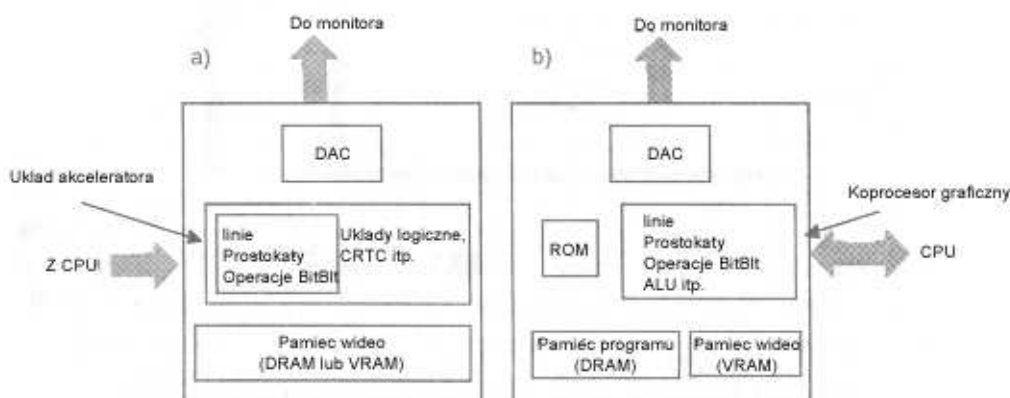
Karty akceleratorowe i koprocesorowe

Opisywane do tej pory karty nie uczestniczyły w żaden sposób w tworzeniu treści obrazu. Jednakże wraz z pojawieniem się *graficznego interfejsu użytkownika* (ang. *Graphical User Interface* - GUI) jak przykładowo w systemach operacyjnych Windows czy OS/2, wymagania w stosunku do kart graficznych wzrosły. Dwoma podstawowymi problemami związanymi z przetwarzaniem dużej ilości informacji graficznych jest:

- przesyłanie dużej ilości informacji poprzez magistralę łączącą procesor główny z pamięcią wideo karty graficznej,
- duże obciążenie procesora głównego obliczeniami związanymi z tworzeniem i zmianami treści obrazu.

Obydwa problemy mogą być w znacznej mierze rozwiązane poprzez przekazanie części „uprawnień” do tworzenia obrazu bezpośrednio karcie graficznej. Zmniejszy to zarówno obciążenie procesora głównego (część wyliczeń wykona karta graficzna), jak i obciążenie magistrali (pamięć wideo znajduje się bezpośrednio na karcie).

Efektom tych spostrzeżeń jest powstanie kart akceleratorowych i koprocesorowych. Różnica pomiędzy nimi wynika z ich możliwości i źródła, z którymi te możliwości są związane. Dla kart akceleratorowych wynikają one wyłącznie z rozwiązań sprzętowych zastosowanych w kartach, a konkretnie w układzie scalonym akceleratora, stąd ich możliwości są ściśle określone przez ich projektanta. Karty koprocesorowe są wyposażone, jak sama nazwa wskazuje, w procesor oraz w pamięć programu. Możliwości takich kart są więc znacznie większe i zależą także od oprogramowania samej karty. Różnice w budowie kart akceleratorowych i koprocesorowych przedstawione są symbolicznie na rysunku 1.10.

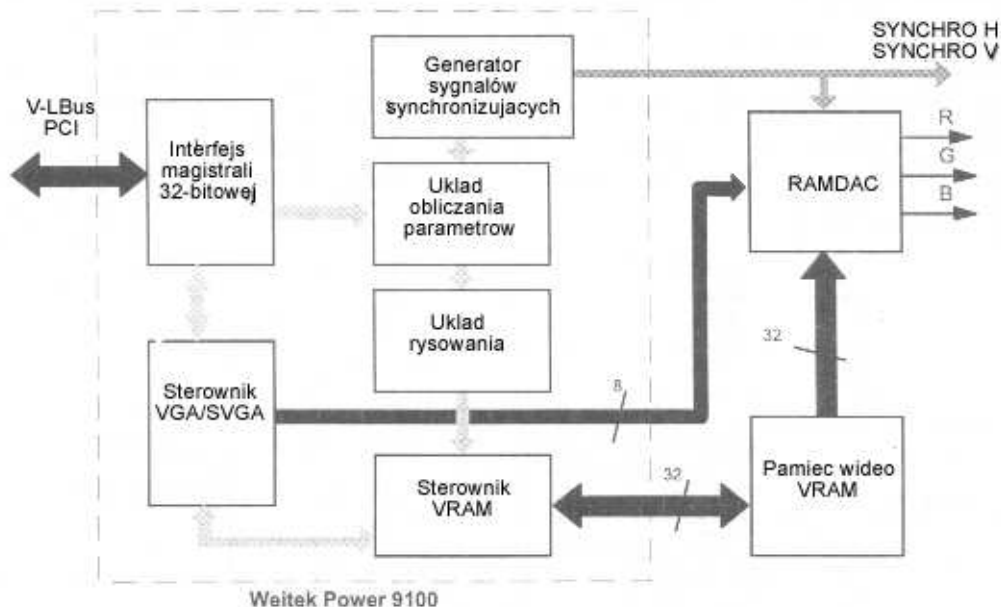

Rysunek 1.10. Uproszczony schemat blokowy: a) karty akceleratorowej, b) karty koprocesorowej

Operacje wykonywane przez tego typu karty, zobrazowane symbolicznie na rysunku 1.10, dotyczą grafiki dwuwymiarowej, związanej, między innymi z graficznym interfejsem użytkownika. Wymaga on częstego wykonywania takich operacji jak tworzenie okien

(rysowanie prostokątów) czy ich przesuwanie. Te ostatnie realizowane są jako transfery bloków w pamięci wideo (opisujące piksele danego okna). Sta jedną z „umiejętności” zarówno akceleratorów, jak i koprocesorów graficznych jak wykonywanie tego typu operacji zwanych operacjami BitBlt (ang. *Bit Block transfer*). Przykładowy układ akceleratora 2D, Weitek Power 9100, wraz ze współpracującymi układami pokazany jest na rysunku 1.11.

Jak widać, w układzie zawarte są wszelkie elementy tworzące kartę VGA/SVGA typu bufor ramki (CRTC, sterownik pamięci wideo, generatory przebiegów synchronizujących itp.) Oprócz wymienionych, układ ten zawiera jednak także bloki odpowiedzialne za realizację operacji graficznych 2D. Do układu obliczania parametrów przekazywane są z CPU polecenia wykonania operacji graficznych (np. rysowania prostokątów, przesuwania obszarów itp.) Na podstawie otrzymanych informacji (charakterystyczne punkty figury np. współrzędne dwóch przeciwległych rogów prostokąta), koloru wypełnienia i tym podobnych, układ ten wylicza odpowiednie parametry, takie jak adresy pamięci wideo i przekazuje je do układu rysowania. Układ ten wypełnia określone obszary pamięci wideo (podanymi przez układ obliczania parametrów) wartościami, tworzącymi za pomocą pikseli żądany obraz.

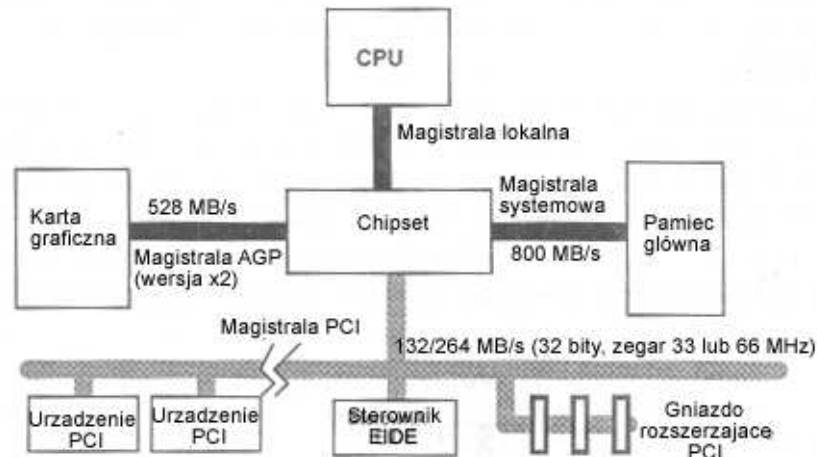

Rysunek 1.11. Schemat blokowy karty graficznej z układem Weitek Power 9100

Kolejnym etapem w rozwoju kart graficznych było opracowanie tak zwanych akceleratorów grafiki trójwymiarowej. Tworzenie tej grafiki wymaga pewnych specyficznych operacji (przykładowo takich jak nakładanie tekstur) oraz bardzo dużej ilości żmudnych obliczeń. Problemy pojawiające się przy używaniu grafiki trójwymiarowej doprowadziły do pojawienia się kart z akceleratorami 3D oraz do opracowania specjalnej magistrali zwanej AGP (ang. *Accelerated Graphics Port*) dedykowanej kartom graficznym, a szczególnie akceleratorom 3D.

Magistrala AGP

Rozwiązaniem obydwóch problemów jest zastosowanie zaproponowanej przez firmę Intel specjalnej magistrali dedykowanej adapterom graficznym, zwanej AGP (ang. *Accelerated Graphics Port*). Schemat blokowy systemu z magistralą AGP przedstawiony jest na rysunku 1.12.

Rysunek 1.12. Schemat blokowy systemu z magistralą AGP

Główne zalety AGP to:

- duża szybkość
- przydzielenie pełnej przepustowości AGP wyłącznie karcie graficznej
- odciążenie magistrali PCI
- umożliwienie wykorzystania (przydzielenia) części pamięci głównej na potrzeby systemu graficznego i przechowywania w niej tekstur.

Z ostatniego punktu wynikają następujące korzyści:

1. Tekstury nie muszą być przed użyciem ładowane do lokalnej pamięci wideo (zysk czasowy).
2. Tekstury mogą być przechowywane w pamięci głównej, co po pierwsze umożliwia użycie tekstur o większych rozmiarach (i rozdzielczościach), a po drugie zmniejsza wymagania co do wielkości pamięci wideo.
3. Zmniejszenie wymagań co do wielkości pamięci wideo znacząco obniża cenę kart graficznych.

Właściwości magistrali AGP

Poniżej przedstawiam podstawowe właściwości magistrali AGP wraz z krótkim opisem ich znaczenia dla systemu.

1. Duża przepustowość. W zależności od wersji (o czym niżej) magistrala AGP oferuje szybkość transmisji danych od 264 MB/s do 1 GB/s. Jak widać, szybkość ta jest porównywalna, a nawet w pewnych wypadkach zdecydowanie przekracza transfer PCI. Interfejs dedykowany grafice. Magistrala AGP obsługuje jedynie kartę graficzną (lub oddzielny akcelerator). Cała przepustowość magistrali jest więc przeznaczona dla rej karty.
2. Karta graficzna jest urządzeniem typu master na AGP (inicjatorem w terminologii magistrali PCI). Oznacza to, że inicjacja transmisji zależy wyłącznie od karty graficznej. Urządzeniem docelowym jest chipset zawierający między innymi sterownik pamięci DRAM.
3. Potokowa realizacja transakcji na AGP. Dla AGP, inaczej niż dla PCI, rozdzielono fazę adresowania od fazy transmisji danych. Umożliwia to tworzenie kolejki żądań transakcji (czyli potokową ich realizację).
4. Potokowa realizacja arbitrażu. Zarówno transmisja informacji, jak i zgłoszenie żądania wykonania określonej transakcji wymaga przyznania urządzeniu master dostępu do

magistrali. W celu uniknięcia przestojów (stanów uśpienia magistrali) także arbitraż jest realizowany potokowo).

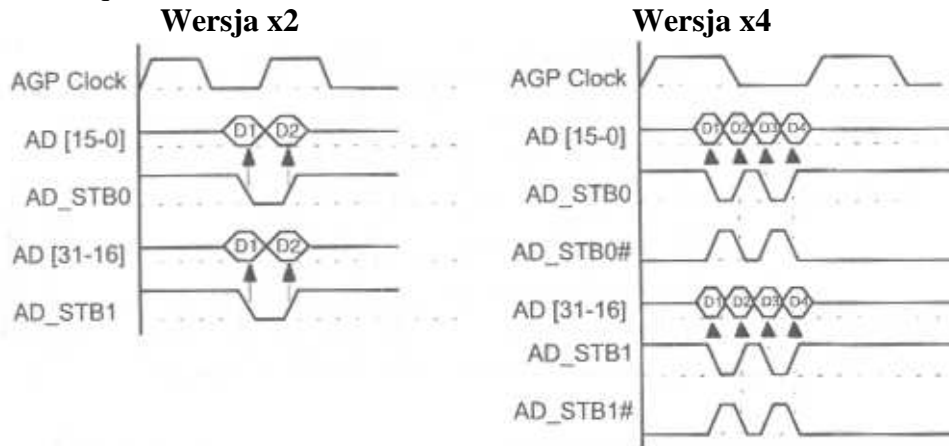
5. Adreoswanie równoległe (ang. *sideband addressing*). Na magistrali AGP możliwa jest inicjacja transakcji nie tylko przy użyciu linii AD I C/BE#, ale także przy użyciu specjalnego 8-bitowego portu oznaczanego jako SBA (ang. *Side-Band Address*). Pozwala on na wykorzystanie linii AD I C/BE# wyłącznie dla transmisji danych.
6. Dynamiczny przydział pamięci. AGP pozwala na przydział części pamięci głównej dla potrzeb systemu graficznego. Jest ona traktowana wówczas jako część pamięci wideo, do której mogą być przykładowo ładowane tekstury. Pozwala to na użycie większych tekstur przy niezwiększonych wymaganiach co do pojemności pamięci na karcie. Przydziału tego dokonuje system operacyjny. W przypadku uruchamiania aplikacji niewymagających tak dużej pamięci wideo możliwa jest dynamiczna dealokacja tej części pamięci i użycie jej dla innych potrzeb (takiej możliwości nie ma dla nieużywanej części pamięci wideo).
7. Przydział pamięci przez AGP. Pamięć główna przydzielona za pośrednictwem AGP na potrzeby adaptera graficznego, jest widziana przez niego jako liniowa przestrzeń adresowa, choć nie musi być ona kontynuacją przestrzeni adresowej pamięci wideo na karcie. Fizycznie, przydzielona pamięć może być nieciągła. Translacja adresu fizycznego na liniowy zapewniana jest przez układy płyty głównej, przy użyciu tablicy umieszczonej w pamięci zwanej tablicą GART (ang. *Graphics Address Remapping Table*). Miejsce umieszczenia tablicy zależy od rozwiązania zastosowanego przez producenta płyty głównej. Przykładowo, sterownik programowy obsługujący taką translację w przypadku systemów Windows 98 czy Windows NT nosi nazwę VGARTD.VXD.
8. Teksturowanie na magistrali AGP. Tekstury w przypadku użycia AGP mogą być przechowywane w pamięci głównej. Akcelerator graficzny wykorzystujący je, odczytuje oraz zapisuje wyniki swej pracy do pamięci głównej za pośrednictwem magistrali AGP. Rezultatem tego jest: skrócenie czasu, odciążenie magistrali PCI i zmniejszenie wymagań co do ilości pamięci wideo.

Wybrane zagadnienia związane z działaniem magistrali AGP

W podpunkcie tym omówię niektóre aspekty działania magistrali AGP wyjaśniające nieco dokładniej pewne jej właściwości.

- Istnieją kilka wersji magistrali AGP o różnej szybkości działania, oznaczanych jako wersje $\times 1$, $\times 2$ i $\times 4$. Istotny jest fakt, że mnożniki te dotyczą wyłącznie szybkości transmisji danych na AGP. Pozostałe operacje są synchronizowane podstawową szybkością zegara AGP (wynoszącą do wersji 2.0 wyłącznie 66 MHz). Sygnały te zwane są często sygnałami pętli zewnętrznej AGP, w odróżnieniu od sygnałów pętli wewnętrznej, związanych bezpośrednio z transmisją informacji. Właśnie sygnały pętli wewnętrznej są synchronizowane zegarem o zwielokrotnionej częstotliwości, zależnej od wersji AGP. Sposób traktowania transmisji danych uzyskuje się poprzez transmisję na obydwu zboczach sygnałów AD_STB \times (mają one tę samą częstotliwość co AGP Clock). Dla wersji $\times 4$ sygnały AD_STB0 i AD_STB1 są sygnałami o podwojonej w stosunku do AGP Clock częstotliwości. Transmisja jest taktowana zboczem odpowiadającym sygnałom AD_STB \times i AD_STB \times #.
- Istnieje dwie wersje napięciowe magistrali AGP: 3,3 V i 1,5 V. Wartości te dotyczą napięcia na wyprowadzeniu oznaczonym Vddq, decydującym o poziomach logicznych magistrali (nie jest to napięcie zasilania układów na karcie). Magistrala w wersji $\times 1$ i $\times 2$ może pracować w dowolnym z tych napięć, magistrala w wersji $\times 4$ używa tylko tych wartości 1,5V. Przykładowo, dla środowiska 3,3 V poziomy logiczne na wejściach układów wynoszą: niski od - 0,5 V do 0,99 V, wysoki od 1,65 V do 2,8 V. Gniazda mogą

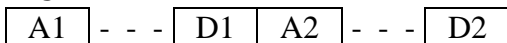
być gniazdami przeznaczonymi dla konkretnego napięcia lub uniwersalnymi. W przypadku określonych napięć gniazda wyposażone są w klucze zabezpieczające przed włożeniem niewłaściwej karty (dla gniazda 3,3 V klucz przy kontaktach nr 22-25, dla gniazd 1,5 V kontakty 42-45). W przypadku gniazda uniwersalnego układy logiczne płyty głównej muszą rozpoznać typ karty przy użyciu kontaktu TYPDET# i zapewnić stosowne napięcie V_{ddq}.

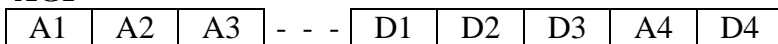
Rysunek 1.13. Sygnały taktujące transmisję danych na magistrali AGP

- Na magistrali AGP możliwe są dwa sposoby uzyskania dostępu do pamięci. Pierwszy z nich to użycie adresowania równoległego, wymienionego we właściwościach AGP. Drugim sposobem jest zgłoszenie dostępu i podanie adresu przy użyciu linii AD i C/BE#. W tym wypadku działanie AGP jest nieco odmienne niż PCI. Magistrala AGP pozwala na podanie kolejnych adresów przed zakończeniem realizacji wcześniejszych żądań transmisji. Różnica ta jest zilustrowana na rysunku 1.14.

PCI

AGP

Rysunek 1.14. Adresowanie równoległe na magistrali AGP

- W tabelicy 1.7 zestawione są rodzaje cykli wykonywanych przez AGP. Jak widzimy transmisje dla odczytu mogą być „zwykłe” lub „długie” (ang. *long*). Ilość transmitowanych bajtów jest określona w trakcie żądania transmisji w polu długości transmisji, zgodnie z tabelą 1.7 a (transmisje zwykłe) lub 1.7 b (transmisje długie). Dostęp do pamięci głównej przez AGP dotyczy zawsze argumentów będących czterostowym (64 bitami, inaczej mówiąc stosowane adresy są zawsze podzielone przez 8. Także ilość transmitowanych bajtów jest podzielona przez 8.

Transmisja może mieć niski priorytet (ang. *low priority*) lub wysoki (ang. *high priority*). Transmisje o wysokim priorytecie mają gwarantowany czas realizacji. Kolejność realizacji transmisji ulega zmianie tylko w wypadku niemożności dotrzymania tego czasu dla transmisji priorytecie. Cykl o nazwie Dual Address Cycle realizowany jest w wypadku konieczności zastosowania adresu 64-bitowego.

Tabela 1.7. Kody operacji magistrali AGP

Kod operacji	Rodzaj operacji
--------------	-----------------

Tryby pracy kart graficznych

0000	Low-Priority Read
0001	High-Priority Read
0100	Low-Priority Write
0101	High-Priority Write
1000	Long Low-Priority Read
1001	Long High-Priority Read
1101	Dual Address Cycle

Tabela 1.7 a Kody długości transmisji „zwykłych”

Kod długości	Liczba bajtów
000	8
001	16
010	24
011	32
100	40
101	48
110	56
111	64

Tabela 1.7 b Kody długości transmisji „długich”

Kod długości	Liczba bajtów
000	32
001	64
010	96
011	128
100	160
101	192
110	224
111	256